

BARNENS SKYDDSLINGAR

ETT PEDAGOGISKT TESTAMENTE

AV

Z. TOPELIUS

IV.67
Kopiel
Topelius

UNO STADIUS

BARNENS SKYDDSLINGAR

ETT PEDAGOGISKT TESTAMENTE

AV

Z. TOPELIUS

A.-B. FRAMS FÖRLAG, WASA.

UNO STADEN

BARNENS SKYDDSLINGAR

Wasa, A.-B. Frams boktryckeri, 1925.

FÖRORD.

Innehåll.

	Sid.
Förord.	5
Rättvisa mot alla	7
Kärleken	14
Tillämpningen	21
Änglarnas Julklapp	25
Barnens skyddslingar	32
Skolan och föreningslivet	37
Den sista maningen	45

UNO STADEN

FÖRORD.

Z. Topelius, barnens vän och beskyddare, ville att även barnen för att kunna tillväxa i kärlek skulle lära sig att beskydda andra, som äro ännu svagare. Det är om denna skyddslingsidé efterföljande skrift handlar. De flesta och bästa tankarna och orden i densamma härstamma från Topelius. Mitt lilla men angenäma arbete har endast bestått i att samla och sammanställa.

Citaten äro tagna ur manuskript och privata brev av Topelius under de år jag i egenskap av redaktör för en tidskrift och en barntidning samt som ordförande i Sylviaföreningen hade samarbete med honom, och alla ha ingått i en för länge sedan slutsåld bok, som jag utgav till skaldens 80-årsdag den 14 januari 1898.

Uno Stadius.

Rättvisa mot alla.

Z. Topelius höll den 22 jan. 1891 i Helsingfors ett djurskyddsföredrag och började med följande ord:

»Det är vinter därute, storm och snö, frusna böljor, mörker, tystnad, väntan. Människohavet tillfryser aldrig. En av dess ständigt upprörda vågor har inträngt i denna lilla vik och söker en strand. Varför äro vi här? En tanke livrar oss, en idé förenar oss. Vi vilja beskydda djuren mot människors orättvisa. Detta är ock en tidsvåg, vi vilja föra den långt ut i havet. I vår tid verkar associationen med massor på massor. Isolering finnes ej mer, allt står i förbindelse med allt, släktet blir solidariskt. Idéerna födas, som förr, i den tysta tanken, i hjärtats enrum, men de gå icke mer från granne till granne, de organisera nu härar och draga ut

att erövra världen. De äro nu havsvågor, ej mera insjöar. Vågen går fram, stiger och sjunker, skummet förgås, kvar står det, som är rotat i eviga lagar.»

En idé, som på detta sätt hos Topelius hade blivit född i den tysta tanken, i hjärtats enrum och sedan ville draga ut att erövra världen, var *skyddslingsidén*. För denna idé kämpade han år efter år, årtionde efter årtionde, den blev honom allt kärare och kärare, mer och mer trodde han på dess världserövrande makt och ännu kort innan sin död önskade han, att idén skulle förverkligas. Skyddslingsidén, barnens skyddslingar, kan man därför betrakta som en sida ur den store barnavännens pedagogiska testamente.

Låt oss nu se, huru Topelius utformade denna idé och ville få den genomförd.

»Solen gick ned bakom Edens höga murar. Trösteänglarna, som Allförbarmaren sänt att hugsvala jordens sorger, återvände från sitt dagsarbete och mottogos vid porten av ängeln med det barthuggande svärdet. De skulle nu redovisa för vad de den dagen förmått.»

Medlidandet hade torkat otaliga fårar, Mildheten hade kommit tyranners hårda hjärtan att vekna, Fridsamheten hade återförenat två män-

niskohjärtan, Tålamodet hade lärt lidande sjuka välsigna sin prövning, Barmhärtigheten hade mättat hungrande barn.

»Träden in! sade ängeln med det barthuggande svärdet. Herren döme eder efter viljan, ej efter verket! Älskliga, himmelska sändebud, I hugsvalen allt, som kommer inom eder synkrets, men allt det, som I icke sen, icke hören, icke ihågkommen, det lämnen I ohulpet. I ären flyktiga, goda känslor, ingenting mer. Det finnes endast en, som ser allt, hör allt och vet allt, emedan hon väger allt, och det är *Rättvisan*. Varför ej fråga henne först?»

I denna sagoform vill Topelius understryka, att den stora skyddstanken är: rättvisa mot alla. Man bör ej gå till den hårda verkligheten med sina opålitliga känslor. Vad båtar det dessa tusen, som lida, om en blir räddad? Vad gagnar dem den barmhärtighet för i dag, som i morgon efterföljes av likgiltigheten? Och han fortsätter — närmast med tanke på de värnlösa djuren —:

»Du kan ej vara allas försyn. Alltid och överallt tillstädes kan du ej vara och om du kunde det, skulle din arm vara för svag och ditt ord vanmäktigt. Men skicka en snöplog framför dig, bana väg för en idé, som är mäktigare än du och går ut till alla för alla! En idé har

hundra armar och tusende ögon. Gå till hemmen, gå till skolorna, tala på folkmöten, skriv i tidningarna, verka med föredömen! Ombilda opinionerna, reformera traditionerna, förmildra sederna: det är där all råhet och grymhet ligga som rost över blankt stål och där, som de måste avslipas. Ja, det är ett långt och tålmodigt arbete, det är icke en livstids, en mans eller kvinnas verk, du skall icke få uppleva dess slutliga seger, men din belöning skall vara att se gryningen av en bättre dag ljusna. Gå, gå, låt inga motgångar, inga nederlag avskräcka dig, ty du arbetar för mänsklighetens förädling och avtvår en skamfläck från ditt folk! Gå ut från rättvisa för allt, som lever, allt som av Gud fått känsla och medvetande, lägre eller högre begåvade, djur eller människor!

Sådan är utgångspunkten. Efter grundlänken följer tillämpningen på ett begränsat område. Efter rättvisan följer kärleken, såsom evangelium kröner lagen.»

Gång på gång återkommer Topelius till rättvisans grundläggande och heliga bud. I ett brev skriver han: »Vi strida icke för barmhärtigheten, den är känslornas flyktiga sak — vi strida för rättvisa, den är en stormakt och den skall segra, om också vi, som nu ha mod att hoppas dess seger, endast se nederlag omkring oss». En

annan gång säger han: »Rätt för alla, detta är utgångspunkten. Lägg märke till vad denna fordran innebär, när den utsträcker till allt levande! Rätt mot en får ej vara orätt mot en annan, orätt mot människor får ej vara rätt mot djur. Börja med denna grundtanke, börja icke med människan, ty hon är endast en del av skapelsen. Börja med Gud ovan henne och den lägre skapelsen under henne, nog följer sedan tillämpningen även på människovärlden». Topelius fordrar, att man hos allt folk, börjande med barnen, skall inplanta rättvisa mot allt levande och frågar: »Huru kan någon på samma gång vara rättvis mot människor och orättvis mot djuren? All timlig välfärd, all kristen tro och all samvetes frid äro ju byggda på att göra rätt mot alla.»

Ett vackert bevis på den höga och vägledande uppgift Topelius tillskrev rättvisan fick jag en dag under ett samtal med honom i hans hem på Björkudden. Anledningen till besöket denna gång var mitt beslut att år 1894 begynna utgivandet av Finlands första djurskyddstidskrift, efter det jag förvissat mig om att till medredaktör få den redan då ivrigt verksamma djurvännen, fru Constance Ullner. Vid sidan av tidskriften ämnade jag dessutom utgiva en djurskyddstidning för barn, bägge på såväl svenska

som finska språken. Att den lilla barntidningen skulle heta Sylvia — en hyllning åt Sylviasångernas skald — hade jag genast klart för mig, men ett bra namn åt tidskriften syntes mig svårare att utfundera, och då reste jag ut till Björkudden, ty det fanns ju ingen, som kunde giva ett bättre råd än den åldrige Z. Topelius, som sedan flera årtionden tillbaka både talat och skrivit så många kärleksvarma ord till de värnlösa djurens skydd. Då jag framfört min anhållan, sade han genast: »Ordet rättvisa borde ingå i namnet», men bad att ett par dagar få närmare tänka på saken. Sedan kom ett brev. Tidskriften kunde heta »Rättvisa mot alla», och det namnet fick den naturligtvis.

En tid därefter skrev Topelius: »Rättvisa mot alla skall icke vara en flyktig känsla av medlidande, som tycker det vara synd, när man ser någon lida orätt, men glömmet det åter, när man ej ser det mer. Rättvisa mot alla skall vara en grundtanke, som genomgår hela vårt liv och för oss bestämmer både känslor och handlingar. Antingen vi se eller icke se det orätta för våra ögon, skall det kännas för oss som vi själva lidit en orättvisa. För Gud och för vårt samvete finns ingen skillnad mellan att döda en människa eller pina ett värnlöst djur,

det är allt samma uppror mot Gud och samma förnedring av mänskligheten.»

Det, som behöves, är således ett fäste, en rättsgrund på samma gång i och utom människan, en skapelsens grundtanke, där det ej mera är fråga om högre eller lägre utan helt enkelt om rätt för alla. Den stora skyddstanken är: rättvisa mot alla. Det, som skall reformeras, är folktraditionen, sederna, livsåskådningen. Sådan är, som sagt, utgångspunkten. Efter rättvisan följer sedan kärleken, såsom evangelium kröner lagen.

Vad har då Topelius att säga om denna kärlek?

Kärleken.

Förnekandet av allas rätt är enligt Topelius endast en momentan lucka i den nuvarande världsordningen och varje återställande av denna rätt är ett steg mot frigörelsen.

»Men det rätta är — säger han — en dömande makt och då ingen av oss är skuldlös, kan heller ingen döma. Vi nödgas från rättvisan fly till *kärleken*, skapelsens första grundtanke, ur vilken dock ytterst allt har utgått. Kärleken är mer än rättvisan, kärleken är allt, kärleken är Gud i hans skapade verk. Utan den förmå alla våra stora ord och goda ändamål intet. Över allt annat låtom oss älska Skaparen och bevittna vår kärlek med att älska hans skapelse. Kärlekens väsen är sådant, att den måste såsom en tyngdlag utströmma från det största till det minsta och åter från det minsta till det största.»

För att åskådliggöra sina åsikter i denna frå-

ga har Topelius i en uppsats om Den fullkomliga kärleken inflätat en berättelse om bonden Lauri Simola, hans sexåriga dotter Lena Lovisa, hästen Pikku m. fl. Först komma några inledande ord: »Vem har ej hört barn fråga? De äro oslippliga, dessa små frågare, de gå oss på livet. Försök ej att undkomma dem med allmänna fraser! De tyda dem på sitt sätt, de lägga märke till ord, som i vår otålighet undfallit oss för att bliva frågaren kvitt och dessa ord ha blivit frön, som ligga och gro i barnahjärtat, när vi längesedan ha glömt dem». Sedan uppräknas alla människor och djur, som hörde till gården och så följer fortsättningen:

»Lena Lovisa hade ej kommit så långt i förstånd, att hon fått börja katekesen, men hon hade hört talas om Gud och att honom skall man älska över allt annat. En gång vid kyndelmässan hade hon stått med sin far under stjärnhimmelen och känt något inom sig, som kom henne att fråga: på vilken stjärna bor Gud? Detta visste ej fadern, men han hade ganska förståndigt svarat, att Gud är överallt. Och detta svar, som fadern snart glömde, hade grott hos flickan, så att hon kom ihåg det ännu långt in på sommaren.

Hände sig då, att Lena Lovisa en söndagsmorgon fick åka med far till kyrkan. Här hör-

de hon mycket talas om Gud och då grodde som ett grönt hjärtblad det ord, som hon hört vid kyrkans mässan. När de åkte tillbaka från kyrkan vid middagstiden, begynte hon fråga, som barn brukar, när de giva sig ingen ro, förrän de fått ett tillfredsställande svar.

— Far, vad betyder det, att Gud är överallt?

— Det står i katekesen: allestädes närvarande. Det får du börja läsa i höst.

— Är Gud här i källan?

— Ja, han är alltid med oss.

— Då skall du inte köra så hårt, för att källan skakar. — Är Gud där i stenen?

— Han är överallt, har jag sagt dig.

— Är Gud i videbusken?

— Varför skall du fråga så enfaldigt? Han är överallt.

— Ja, men är Gud i Pikku?

— Det står i skriften, att Gud är allt i alla.

— Men då är Gud också i brömsarna, som bita Pikku på halsen, fortfor den envisa frågerskan.

— Håll din mun! sade fadern otåligt.

Lena Lovisa teg en stund, men så kom det för henne, att hon vid kyrkan sett en död begravas i kyrkogården.

— Far, sade hon, var Gud i likkistan?

Lauri Simola aktade det under sin värdighet

att besvara så dumma frågor, höll stilla och steg ur källan. Solen brände het, brömsarna stucko hästen på halsen och där behövdes en videkvist för att jaga bort flygfäna.

— Bryt inte, far, bryt inte! ropade Lena Lovisa från källan. Gud är i videkvisten.

Fadern låtsade icke höra, bröt videkvisten och slog med den efter brömsarna. Ett par av dem nedfölo döda.

— Slå ej, far! Slå ej, slå ej! Gud är i brömsarna, ropade åter flickan i källan.

Lauri Simola steg i källan utan minsta samvetsbekymmer och gav hästen ett lätt rapp med tömskaften. Då började Lena Lovisa gråta.

— Far, far, Gud är i Pikku, varför skall du slå Gud?

Ja, vad skulle Lauri Simola svara på så betänkliga förebråelser? Han var en olärd man och detta barn var ännu mycket okunnigare än han. Men om han varit den lärdaste filosof, skulle han ej ha kunnat bestrida, att detta okunniga barn fullt logiskt tillämpat hans egen utsägo. Var Gud överallt och allt i alla, så hade han, Lauri Simola, brutit, slagit och dödat skaparen i hans skapade verk. De gudomliga sanningarna gå högt över våra huvuden. Vi tillämpa dem efter vårt förstånd och våra samve-

ten, som grumlats av så många fördomar och inrotade föreställningar, men vi komma aldrig längre än till deras yttersta utkanter. Vi måste vara barn för att kunna fatta dessa sanningar hela, barn, som ej döma efter reflexioner och förutsättningar utan omedelbart efter det objektiva intrycket; därför måste vi också vara barn för att se Guds rike. Den vuxna människan söker beständigt undanflykter för att bemantra sin kärlekslöshet. Gud har lagt jorden under vårt herravälde, Gud har skapat oss med många behov, som vi ej kunna fylla utan att förgripa oss på den övriga skapelsen, ja, runt omkring oss lever hela naturen i ständig kärlekslös, inbördes kamp för tillvaron, allas krig mot alla; varför skulle då vi förgås i kärlekens självförsakelse?

Så säga vi och när vi fångsla, plundra, röva, slakta och döda, äro våra samveten lugna. Blott icke pina, icke misshandla, icke grymt döda, säger oss djurvänner. Ack, även han är fången i förgänglighetens trældom, han ingår en kompromiss med den eviga kärleken, han säger till denna: jag vill vara barmhärtig i det eller det, men det övriga måste jag lämna ovidrört, jag förmår icke mer. Nej, han förmår icke mer, men vad säger Kristus: »Vad I haven gjort den minste av mina bröder, det haven I gjort

mig». Vet du, läsare, den fullkomliga kärlekens lag? Är Gud allt i alla, så skall ock hela skapelsen vara oss helig, — märk — hela skapelsen, intet undantaget, alltså icke blott människan utan långt under henne djuret, växten, ända till den döda materien, som endast är skendöd, emedan vi ej kunna fatta hennes liv i Gud. Allt skall förädlas, intet förstöras! Detta och ingenting mindre. Allt därunder är brist. — —

Det finns ingen sann kärlek, som icke börjar och slutar i Guds kärlek. Utan den är barmhärtigheten endast en trasa av nåd och välgärningen endast en droppe balsam i ett hav av elände. Allt vårt verk är styckeverk men får sin betydelse av det hela, i vilket vi ingå som grand i världsalltet. Frimodig förtröstan, du, som tror på en Gud, vilken är allt i alla! Också du skall en gång bliva delaktig av den fullkomliga kärleken.»

En annan uppsats, »En ny tid», slutar Topelius med följande ord:

»När det kommer, som är fullkomligt, försvinner det, som är endels, styckevis. När den fullkomliga kärleken kommer med livet i Gud, försvinner den ofullkomliga, famlande kärleken, som delar med sig av sina håvors och känslors överflöd åt andra men behåller det mesta för sig. Kärlekens rätta väsen är att känna sig

lycklig av andras lycka och lida av andras lidande. Hela skapelsen hänger tillsammans som ett, annars vore det hela icke helt. Man kan icke älska människorna utan att älska djuren och allt levande, man kan icke rätt älska något i världen utan att älska Gud. Den själviska människan sönderbryter skapelsens kedja och lösrycker sig därur för att ställa sig i världens medelpunkt men förgås i sin egen tomhet. Kärleken söker icke sitt. Han gläder sig icke över orättfärdigheten, han hoppas allting, han fördrager allting. All kunskap skall upphöra, all makt försvinna, men kärleken förbliver, den första, den sista, den största i evighet.»

Tillämpningen.

Rättvisa mot alla, kärlek till Gud och allt och alla — det är ett stort krav. Topelius insåg naturligtvis, att fullgörandet av ett sådant i hela dess sublimes innehåll icke är något mindre än det fullkomliga, som vi svaga dödliga icke kunna uppnå utan endast eftersträva. Detta är — skrev han en gång — »det ideal för människolivet, om vilket vår frälsare har sagt: varen helige, såsom eder Fader i himmelen är helig. Men redan att säga det innebär en förutsättning, att vi kunna följa hans maning i denna sinnelagets ädelhet, som icke ligkiltigt kan se någon eller något i världen oförskyldt lida». Och han tillade:

»Det är så med oss, att vad vi ej förmå helt, det förmå vi delvis. Varje enskild handling av rättvisa är en protest mot orättvisan och innebär därmed i sig rättvisa för alla. Vi kunna ej